

aap, noot, mis
landelijk debat over de basis van de brede school
op maandag 17 maart 2008
van 10:00 - 16:00 uur
in radio kootwijk, apeldoorn

Verslag op hoofdlijnen

De nieuwe, brede basisschool heeft de omgeving veel te bieden. Door een school te combineren met bijvoorbeeld kinderopvang, welzijn en gezondheidszorg ontstaat een verbindende schakel in de wijk. Gemeente, woningcorporaties en marktpartijen willen hieraan bijdragen en dit trefpunt een bijzondere uitstraling geven. Toch gaat het vaak mis. Ook als men over het resultaat positief is, blijkt de voorgeschiedenis moeizaam. Dat kan beter. Daarom heeft Architectuur Lokaal in samenwerking met het Stimuleringsfonds voor Architectuur het initiatief genomen tot een landelijke debat over de opgave van en het opdrachtgeverschap bij brede basisscholen.

Het debat wordt geopend met een korte film van **Ronald Plasterk**, minister van Onderwijs Cultuur en Wetenschap. De minister benadrukt het belang van het verbeteren van de architectonische kwaliteit. De opdrachtgever moet trots kunnen zijn. Zo wordt de school een icoon in de wijk, waarin mensen worden samengebracht.

10.45 **Cilly Jansen**, directeur Architectuur Lokaal. Landelijk overzicht van de ervaringen bij de bouw van brede scholen voor het basisonderwijs en presentatie van de publicatie.

Architectuur Lokaal nam het initiatief tot het inventariseren van het opdrachtgeverschap bij de bouw van brede scholen. Samenwerking werd gezocht met Stimuleringsfonds voor Architectuur en het Atelier Rijksbouwmeester.

Er is een selectie van 40 gerealiseerde brede scholen in Nederland gemaakt waarbij betrokken opdrachtgevers, gebruikers en ontwerpers zijn geïnterviewd. Hun verhalen laten zien hoe het opdrachtgeverschap verlopen is en wat de problemen en de succesfactoren waren.

In de publicatie *aap noot mis, de basis van de brede schools* zijn de resultaten terug te vinden. De term 'brede school' is een verzamelnaam voor allerlei verschillende combinaties van functies. De accenten kunnen per gemeente anders liggen, maar het gemeenschappelijke element is dat het gebouw de buurt meer moet bieden dan onderwijs alleen en kinderen van 0 tot 12 jaar maximale ontwikkelingskansen moet geven.

Er blijkt nog veel mis te gaan bij de scholenbouwopgave. Veel problemen bij brede scholen zijn te verklaren uit gebrek aan ervaring van de (gemeentelijke) opdrachtgevers bij deze betrekkelijk nieuwe opgave. In veel gevallen ligt het initiatief tot verbreding bij de gemeente. De ontstaansgeschiedenis van een school laat vaak een moeizame zoektocht zien naar partners en naar geld. Dat kost veel tijd; ook de discussie naar de meerwaarde van het samengaan is vaak tijdrovend. Of de combinatie van functies werkt, hangt af van het gebouw, de organisatie van het beheer en natuurlijk van de gebruikers. Naast het verwerken van de onderwijsvisie van de

betrokken school in het ontwerp, moet er rekening worden gehouden met belangen en wensen van andere gebruikers. Het helder formuleren van de opgave lukt helaas niet altijd. Zogenaemde 'marktwerking' is bepalend voor de toekomst van een school. Identiteit is daarbij een heel eigentijds gegeven.

Het samenbrengen van organisaties binnen de brede school heeft schaalvergroting tot gevolg. Dat staat op gespannen voet met de wens om kinderen een overzichtelijke leefwereld te bieden. Het gemeenschappelijke gebruik van ruimtes staat of valt bij het maken van goede afspraken tussen de gebruikers. Bovendien moet het beheer geregeld zijn.

Het budget voor onderwijsgebouwen is standaard te krap om een school te maken die voldoet aan de huidige maatstaven. Soms springt de gemeente financieel bij. Oplossingen om de gewenste kwaliteit financieel mogelijk te maken kunnen ook gevonden worden in de combinatie met de bouw van woningen. Woningcorporaties en projectontwikkelaars worden steeds vaker bij scholenbouw betrokken.

Ze zijn soms ook zelf bereid om in de brede school te investeren, vanuit hun belang bij een goed functionerend buurtcentrum. Een bijkomend praktisch voordeel is dan dat de ontwikkelaar van de woningen ook de bouw van de school regelt en vervolgens het onderhoud en beheer van het hele complex verzorgt. Complicerende factor is dat vastgoedbeheerders ook eigen opvattingen hebben over het ontwerp en het materiaalgebruik.

De bouw van brede scholen berust op maatwerk, maar het is lastig te bepalen om wiens maat het gaat. Vaak is bij het begin van de planvoorbereiding nog maar een deel van de gebruikers bekend, daarnaast verandert het project soms van koers gedurende de bouwvoorbereiding. De rijksoverheid heeft de afgelopen periode de visie op het onderwijs herhaaldelijk bijgesteld en ook

dat heeft geleid tot veranderingen in het programma van de gebouwen.

In Nederland is een andere rolverdeling ontstaan in de bouw (en niet alleen in de scholenbouw) o.a. door de komst van adviesbureaus en bouwmanagers, waardoor er geen direct contact meer is tussen gebruikers en architect. De opdrachtgever heeft belang bij de inbreng van gebruikers en de uitwerking van hun wensen in een goed ontwerp. Meedenken over een nieuw gebouw kost in alle gevallen veel tijd en energie. Beheer en coördinatie beginnen pas na de oplevering van het gebouw, maar de basis moet al ver voor die tijd worden gelegd. Het is aan de opdrachtgever om te bepalen wie welke rol krijgt binnen zijn project. In bouwprojecten ligt tegenwoordig meer macht bij managers die niet inhoudelijk betrokken zijn, maar 'sturen op hoofdlijnen'. Er is behoefte aan een tegenbeweging van publieke opdrachtgevers die zelf verantwoordelijkheid nemen en het belang van de uiteindelijke kwaliteit centraal stellen.

Als opdrachtgevers niet voldoende geld beschikbaar stellen, vooral oog hebben voor budgetbewaking en geen heldere visie ontwikkelen op het gewenste gebouw, is een rampscenario dichtbij.

De rondgang langs gerealiseerde projecten leidt toch tot overwegend positieve berichten, niet over het proces, maar wel over het resultaat. Brede scholen dragen bij aan de uitstraling van de wijk. Ze versterken de sociale samenhang en blijken een inspirerende opgave.

11.00 Janny Rodermond, directeur Stimuleringsfonds voor Architectuur, over de kloof tussen maatschappelijke ambities en bouwpraktijk. Het schoolgebouw moet worden teruggegeven aan leerkrachten, leerlingen en ouders. Daarvoor is meer nodig dan het optimaliseren van een vastgoedstrategie.

Het Stimuleringsfonds vernam steeds meer geluiden dat het niet goed ging met de scholenbouw. In 2006 heeft het fonds, in samenwerking met De Lijn, een quickscan uitgevoerd met betrekking tot de kwaliteit van scholen, het bouwproces en het opdrachtgeverschap.

Uit dit onderzoek blijkt dat er te weinig budget is om goede scholen te realiseren en te onderhouden en dit gaat ten koste van het onderwijs. Daarnaast zijn er veel onduidelijkheden over de rol en verantwoordelijkheden van de betrokken partijen. Er is te weinig kennis over het combineren van programma's en er wordt te weinig ervaring uitgewisseld wat betreft het opdrachtgeverschap.

De programma's van de brede scholen worden steeds uitgebreider en er komen steeds meer taken bij. Dit vraagt om passende gebouwen. In Den Haag is de noodzaak hiervan nog niet goed doorgedrongen. De aandacht richt zich voornamelijk op financiering en aanbestedingscontracten, niet op de vraag hoe een goed gebouw tot stand komt.

Er ontstaat een steeds grotere afstand tussen onderwijs en schoolgebouw, maar ook tussen de leraren en de uiteindelijke vertaler van de gebruikerswensen naar een gebouw, de architect. Wie bewaakt de kwaliteit van het schoolgebouw?

Het traditionele schoolgebouw, herkenbaar en met een stevige positie in de maatschappij, verdwijnt. De kwaliteit van gebouwen voor onderwijs en zorg is de laatste decennia enorm gedaald. De oplossing leek gevonden te zijn in de combinatie van verschillende functies in één gebouw.

Budgettair leek dit een goede stap. Toch moeten we ons de vraag stellen of de combinatie van functies en de grote flexibiliteit geschikt zijn voor het onderwijs. Sluit dit nog aan bij de beleving van de kinderen? Zijn publiek private partijen wel de juiste partijen om goede scholen mee te bouwen? Er is een grote discrepantie waarneembaar tussen de heersende ambitie en de middelen die voorhanden zijn. Bij de vergelijking van de bouwgegevens van scholen en kantoren vallen grote verschillen op, ten nadele van de scholen. Zo zijn er een grote verschillen tussen het aantal vierkante meters per gebruiker (voor een leerling is 1,6 m² beschikbaar, voor een medewerker op kantoor is dat 8 à 10 m²), het beschikbare aantal euro's per vierkante meter (school € 850- kantoor € 1200) en de kosten van de technische installaties.

Ook stellen gemeenten te weinig budget beschikbaar om voldoende buitenruimte te realiseren.

Er ligt nog een grote opgave in de scholenbouw. Rodermond roept een halt toe aan verkeerde ontwikkelingen. De beleving van het kind moet weer op de eerste plaats komen. Vormgeven aan de eigen omgeving is van belang waarbij iedere schakel aandacht verdient. Niet de bouwmanagers en juristen bepalen, maar de leraren, ouders en hun kinderen. De brede school moet door een maatschappelijke culturele doelstelling gedragen worden. Rodermond roept op gezamenlijk een coalitie te vormen om de architectonische kwaliteit van onderwijsgebouwen te verbeteren. Om dit te bevorderen noemt ze zes factoren:

- De samenhang van onderwijs en architectonische kwaliteit moet verbeterd worden.
- De condities van het proces en het budget moeten omhoog
- Professioneel opdrachtgeverschap is zeer belangrijk en verdient veel aandacht
- Leraren, leerlingen en ouders moeten betrokken worden bij het proces en het overleg met de architect
- Gemeenten moeten eerder en stelselmatig aandacht hebben voor geschikte bouwlocaties en hierop inspelen
- Scholen en buitenruimte moeten aansluiten op de openbare ruimte

11.15 **Henk Pijlman** over goed opdrachtgeverschap bij brede scholen. Hoe krijgen we dat voor elkaar?

Pijlman stond in 1994 als wethouder Onderwijs en Cultuur in Groningen aan de wieg van de Vensterschool, de tegenwoordige brede school. Het doel van de combinatie van functies was de achterstand van leerlingen uit achterstandswijken te verhelpen. Naast de gebruikelijke lessen als

taal, rekenen en lezen werd gezocht naar een extra impuls. Sport en muziekles werden naar de school gebracht en de ouders werden meer betrokken bij het onderwijs. Met voorschoolse educatie, tussenschoolse en naschoolse opvang werd de functie van de school verbreed.

Deze uitgangspunten staan in schril contrast met de bedrijfsverzamelgebouwen die nu als brede school worden gepresenteerd. De combinatie van functies binnen een brede school zou tot stand moeten komen met het oog op de belangen van kinderen, maar dat is in de praktijk vaak niet het geval. De publieke functie van de school dreigt weggedrukt te worden door de commerciële functies.

De overheid trekt zich op veel vlakken terug uit de scholenbouw en dat is een verkeerde ontwikkeling. Scholenbouw blijft een overheidstaak en de school moet weer een plaats krijgen in het politieke en publieke debat. Hierbij zijn drie hoofdpunten voor goed publiek opdrachtgeverschap van belang:

- Er moet voldoende budget beschikbaar zijn. Omdat de rijksoverheid in deze voorwaarde niet voorziet, is het aan de gemeenten om de aanvullende financiering te verschaffen die nodig is voor kwaliteit. Hier schieten we ook als burgers tekort: we nemen genoeg met minder kwalitatief hoogwaardige schoolgebouwen.
- Het is belangrijk om in een vroeg stadium een visie te formuleren op de opgave: wat moet de brede school mogelijk maken? Wat verwachten we van de samenwerking binnen het gebouw? In ieder geval is het essentieel om de inhoud centraal te stellen bij het samenbrengen van functies in één complex. Het is soms lastig voor gemeenten om een dergelijke visie te formuleren; de architect kan daarbij behulpzaam zijn. Vervolgens is het zaak dat opdrachtgever en architect met gebruikers de visie uitwerken, die leidt tot een gebruiksvriendelijk gebouw waar met trots naar gekeken kan worden. Het is dus belangrijk dat de opdrachtgever een architect selecteert die naar gebruikers kan luisteren.
- Onderhoud en beheer moeten goed geregeld zijn en ook daar moet budget voor komen. De beheerorganisatie bepaalt of het gebouw zijn maatschappelijke functie kan waarmaken.

11.20 **Richard Steenborg**, voorzitter STARO, over het belang van goede buitenruimten voor kinderen.

Bij scholenbouw vervalt als eerste de buitenruimte omdat er uiteindelijk geen geld voor is. Hiermee verslechtert de gezondheid van de kinderen, de criminaliteit groeit en de cohesie in de wijk loopt achteruit. Steenborg pleit voor ontschotting. De kosten voor de buitenruimte zouden doorberekend en vertaald moeten worden naar een hoger niveau. Zijn advies is de buitenruimte openbaar en toegankelijk te maken, stedenbouwkundig verankerd in zijn omgeving en gekoppeld aan de openbare ruimte. Zijn advies is: wees creatief in het zoeken naar oplossingen, bijvoorbeeld door het toepassen van dubbel ruimtegebruik; 's avonds kan een schoolplein als parkeerplaats fungeren.

11.30 **Wat moet het gebouw te bieden hebben?**

Bedrijfsverzamelgebouw of huisstijl; confectie of maatpak; de spanning tussen wijkfunctie en onderwijs; het stiefkind beheer; het slechte binnenklimaat; samenwerking tegen wil en dank; commerciële functies noodzakelijk kwaad of meerwaarde.

René Scherpenisse, voorzitter Raad van Bestuur Portaal in gesprek met schooldirecteuren:

Jan Bosch, Op gen Hei Basisschool, Landgraaf

Marijke Kemp, OBS de Egelantier, Soest

Job van Velsen, OBS Het Meesterwerk, Almere

De ontstaansgeschiedenis van de drie scholen is heel verschillend.

Jan Bosch omschrijft hoe men in Landgraaf door de terugloop van het leerlingaantal op het spoor van de brede school kwam. Op verzoek van het gemeentebestuur werd samenwerking met de muziekschool, vrije academie en andere verenigingen gezocht. Bij de voorbereiding van de bouw van brede school Op gen Hei in Landgraaf is er geen contact geweest tussen de verschillende gebruikersgroepen over een gezamenlijke visie. Wel zijn er afzonderlijke gesprekken met de architect geweest. Reden was dat er vanwege een acuut huisvestingsprobleem weinig voorbereidingstijd was. Tot op het laatste moment zijn er wijzigingen in de plannen aangebracht.

Marijke Kemp In Soest ontstonden de plannen voor een brede school vanuit een visie op de toekomst van de wijk. Haar school wilde meegaan in een opzet voor een brede school waarbij de onderwijskansen van het kind centraal werden gesteld. In samenwerking met de gemeente zijn ook andere instellingen uitgenodigd, waarmee met sommigen al relaties bestonden. De pedagogische kijk van de verschillende partijen en afstemming daartussen vormde het uitgangspunt. De gemeentelijke projectleider nam de regie over de besluitvorming. Gezamenlijk werd een architect gekozen en werd overeenstemming bereikt over het ruimtegebruik. Het bleek goed mogelijk om in één gebouw te zitten met bijvoorbeeld welzijnswerk, ook al had die organisatie geen directe relatie met het onderwijs. Dat kon omdat er goede afspraken gemaakt waren over het beheer en de rol van de beheerder.

Job van Velsen In Almere was het gebouw voor de brede school Het Meesterwerk al ontworpen vóór van Velsen er directeur van de school was. Toch kan hij binnen het gebouw uit de voeten met zijn visie op het onderwijs, die uitgaat van de behoeften van de kinderen. De verschillende partijen binnen Het Meesterwerk functioneren als één nieuwe onderwijsinstelling met gezamenlijke didactische doelen. Positief is dat Ymere, de eigenaar van het gebouw, eveneens

actief betrokken is bij de samenwerking. Na de oplevering bleken problemen met de ventilatie en een chronisch tekort aan opslagruimte de fysieke mankementen. Van Velsen vindt de combinatie van diverse gebruikersgroepen positief. Hij benadrukt dat inhoudelijke samenwerking hierin voorop moet staan en dat er alleen organisaties binnen het complex moeten worden opgenomen die een meerwaarde genereren voor de leerlingen. Dat geldt ook voor eventuele commerciële partijen. Bij Op gen Hei Basischool in Landgraaf heeft men gemerkt dat het lastig is om achteraf tot goede afspraken te komen

over het beheer. Bij de Egelantier in Soest is men blij dat hierover op voorhand goede afspraken zijn gemaakt en dat er een beheerder is aangesteld. Het beheer in Almere is contractueel overgedragen aan de corporatie en dat biedt in de praktijk veel voordelen.

Behalve het beheer vraagt ook de begeleiding van de samenwerking binnen de school om aandacht. In Soest is daarom naast een werkgroep Beheer ook een werkgroep actief voor de inhoudelijke samenwerking. Volgens **Marijke Kemp** moet de gemeente dit voor de betrokkenen wel financieel mogelijk maken. In nieuwe wijken is er vaak in het begin een piek in de behoefte aan lokalen. In het ontwerp van een schoolgebouw kan op een inventieve manier worden omgegaan met de te verwachten terugloop van het leerlingenaantal. Bijvoorbeeld door het mogelijk te maken lokalen om te bouwen tot appartementen. Een toename van het aantal leerlingen lijkt lastiger op te vangen.

14.00 **Wat kan het ontwerp betekenen?**

Architect of bouwmanager als tolk van de gebruikers; woekeren met krappe budgetten; een gebouw om trots op te zijn; de architect als constante factor.

Arie-Willem Bijl, als adviseur betrokken bij het concept voor 'De gezondste school van Nederland' in gesprek met architecten:

Sylvie Beugels, Mecanoo Architecten

Huub Frencken, Frencken Scholl Architecten

Jop Voorn, Architectuurstudio Herman Hertzberger

Liesbeth van der Pol, DOK Architecten

Volgens **Sylvie Beugels** zoekt de architect in de opgave naar de meerwaarde van de combinatie van functies en de plaats van de brede school in de wijk. 'We streven naar een mooi gebouw', vult **Liesbeth van der Pol** aan, 'De belangen van de school en het kind staan hierbij altijd voorop.' Vaak zijn de architecten de constante factor in het bouwproces.

Volgens **Sylvie Beugels** moeten architecten allereerst het vertrouwen van de schooldirecteur of het bouwteam winnen. De architect moet zich volgens **Huub Frencken** in veel gevallen als een intrigant gedragen, omdat de eigen doelstellingen bij de verschillende betrokken groeperingen te vaak voorop staan, zonder dat er veel belangstelling is voor de toekomstige samenwerking. Als het programma van eisen en het budget al vaststaan zonder als architect betrokken te zijn moeten hierover vragen gesteld worden. Een programma van eisen is vaak al een resultaat van compromissen. Een klein budget vormt vaak een probleem voor de architect.

Liesbeth van der Pol stelt dat je je als architect nooit van tevoren moet vastleggen op het bouwbudget, zeker niet gezien de te lage standaardbedragen. Mochten budget en programma van eisen wel al zijn vastgelegd, dan is het zaak om zelf een analyse van de opgave te maken. De architect kan door knelpunten aan te tonen de opdrachtgever dwingen om alsnog de noodzakelijke keuzes te maken. Ook is het belangrijk om meerkosten voor gebouwonderdelen die niet in het programma van eisen zijn opgenomen te berekenen. Op die basis kan je de opdrachtgever overtuigen van het nut van een extra investering.

Is het raadzaam de architect te betrekken in het voortraject, dus voor de aanbesteding? De meningen verschillen.

Volgens **Sylvie Beugels** moet de architect zich niet bemoeien met het opstellen van het programma van eisen. Dit is een zaak van de gebruikers en de opdrachtgever.

Huub Frencken is het daar niet mee eens. Zijn ervaring is, dat het juist heel goed werkt als de architect ook in het voortraject betrokken is. Als de architect later instapt, zijn er al ruimtelijke mogelijkheden afgesloten.

Liesbeth van der Pol ziet het als een groot probleem voor de architect dat de rol van opdrachtgever vaak wordt overgenomen door de bouwmanager. Daarmee gaat het directe contact met de gebruiker verloren. Een geld- en tijdgedreven persoon heeft er geen belang bij om zich in de opgave te verdiepen. Veel architecten werken vanuit maatschappelijke betrokkenheid en idealisme, maar dat kan alleen iets opleveren als de opdrachtgever de ruimte voor de architect veilig stelt.

Sylvie Beugels heeft in haar praktijk nooit contact met de leerlingen, terwijl dat toch de uiteindelijke gebruikers van de school zijn. Voor zover de architect wel met de (volwassen) gebruikers kan overleggen, is communiceren vaak lastig, omdat gebruikers een andere taal spreken dan de architect.

Volgens **Jop Voorn** zijn er manieren om het communicatieprobleem te ondervangen. Zo kan je een kant en klaar gebouw laten zien en vervolgens met gebruikers bespreken welke aanpassingen zij nodig vinden. Een mogelijkheid om leerlingen te betrekken is door hen tekeningen te laten maken.

Sylvie Beugels vindt dat een professionele opdrachtgever zich de taal van de architect eigen moet maken of een andere gespreksleider als tolk laten fungeren tussen gebruikers en architect. **Jop**

Voorn merkt op dat opdrachtgevers vaak niet ver genoeg vooruit kijken; nagedacht moet worden over de veranderende vormen van gebruik. De gebruikers benaderen de opgave meestal vooral praktisch. Een visie op het onderwijs van de toekomst moet vooral door de gemeente worden ingebracht en wel op een manier waar de gebruikers het mee eens kunnen zijn. **Huub Frencken** onderschrijft deze rol van de opdrachtgever, hij voegt daaraan toe dat architecten een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan het nadenken over veranderende vormen van gebruik.

Volgens **Liesbeth van der Pol** moet de opdrachtgever eerst een visie formuleren. Naast het opstellen van het programma van eisen is ook het formuleren van een ambitiedocument belangrijk. Dat moet over de lange termijn gaan (bijvoorbeeld 25 jaar) en daarom zijn ook uitspraken nodig over beheer en organisatie. Daarnaast is het zaak om te zorgen voor continuïteit bij de opdrachtgever. Nu moet je al blij zijn als de architect een constante factor in de planvorming is. Zonder samenwerking tussen gebruikers kan een brede school niet functioneren. Het is de taak van de opdrachtgever om hiervoor te zorgen.

Gezien haar ervaringen pleit **Liesbeth van der Pol** ervoor dat opdrachtgevers zelf de opgave in de hand houden. Inschakelen van een bouwmanagementbureaus wijst vaak op gebrek aan betrokkenheid. De opgave van een brede school gaat altijd over de inhoud en is geen zaak voor managers die alleen kunnen denken in termen van planning en budget.

Sylvie Beugels roept de directeuren van de brede scholen op om tijdens het proces altijd kritisch te blijven. Zij hebben een belangrijke inbreng bij het verhelderen van de gemeenschappelijke en de individuele belangen van de gebruikers. Zij kunnen ook de positieve band versterken tussen de gebruikers. Beter zou het zijn als die band er al was voordat de architect ten tonele verschijnt.

Jop Voorn stelt dat scholen zelf het beste weten hoe ze les gaan geven en hoe het gebouw gebruikt moet worden. Op die basis kunnen beelden ontstaan over de gewenste vormgeving van de ruimtes. Daarom kunnen directeur en leerkrachten beter in de bouwvoorbereiding worden betrokken dan het schoolbestuur, dat vaak verder afstaat van de praktijk.

15.00 Waar moet de opdrachtgever voor zorgen?

De gemeente als gespleten persoonlijkheid: tussen kwaliteitsambitie en schraalheid; de afhankelijkheid van marktpartijen; de inbreng van de corporaties; opdrachtgeverschap als coproductie.

Marja van der Tas, lid VROM-Raad en vm. wethouder Apeldoorn in gesprek met opdrachtgevers:

Hans Bosch, wethouder sociale zaken, arbeidsmarkt, onderwijs en jeugd, Kerkrade

Eric Helder, wethouder onderwijs, Enschede

Henri Smits, woningcorporatie Helpt Elkander, Nuenen

Wat is de rol van de opdrachtgever?

Eric Helder: als gemeente en dus opdrachtgever moet je kritisch blijven en je blijven afvragen wat de concrete meerwaarde is van de combinatie van functies. In de voorfase dient de gemeente een inhoudelijke visie te hebben. Brede school Prismare in Enschede is gebouwd door een woningcorporatie. Het samenspel van alle partijen moet van tevoren goed georganiseerd worden. Het blijft de verantwoordelijkheid van de gemeente de partijen, inclusief de gebruikers, te

betrekken en bij elkaar te houden, waarbij de organisatie en het vaststellen van de bevoegdheden ook tot de taken behoort. De gemeente selecteert ook de architect. Het rijk bemoeit zich niet meer met de bouw van scholen, maar scholenbouw blijft een publieke opgave voor een publieke opdrachtgever. De opgave mag niet verschuiven naar de markt of naar woningcorporaties. De gemeente moet alle verantwoordelijkheid voor de bouw van scholen nemen. Voorafgaand aan de bouw is er in Enschede twee jaar inhoudelijk gepuzzeld en de gemeente heeft moeten

'makelen' om de juiste partijen aan elkaar te koppelen.

Extra geld werd aangewend voor de brede school met oog op het belang voor de wijk.

Herstructureren en het goed combineren van voorzieningen is van groot belang.

Hans Bosch: ook in Kerkrade ging het om het bijeenbrengen van organisaties die de functie van het gebouw zouden kunnen versterken. Zo was hier de combinatie met sportvoorzieningen belangrijk. Er was echter een probleem: de woningcorporatie, die mee zou investeren in de brede school, trok zich halverwege terug. De gemeente besloot daarop zelf de rol van opdrachtgever op zich te nemen. Het opstellen van een ambitiedocument is de taak van de gemeente; als zij dat goed doet is er geen probleem. Helaas gaat het niet altijd goed. De gemeente is feitelijk de opdrachtgever, want scholen blijken niet de mankracht te hebben om dergelijke bouwprojecten te trekken. Daarom moet de gemeente ook de verantwoording nemen voor een goede organisatie en een inhoudelijke ondersteuning.

Volgens **Henri Smits** is in Nueneen gebleken, dat de woningcorporatie meer mogelijkheden had om goede scholen te realiseren dan de gemeente. De rolverdeling was als volgt: gebouw en grond waren in eigendom van de corporatie, terwijl de gemeente regie hield als voorzitter van de stuurgroep die voor de brede school in het leven is geroepen. Ook bepaalde de gemeente wie er als huurder van het pand gebruik mochten maken. Deze werkwijze komt in Nederland niet vaak voor en was ook voor Nueneen nieuw. Uit de jaarlijkse evaluaties blijkt echter, dat alle partijen tevreden zijn met het resultaat.

Wanneer de drie bestuurders terugkijken op hun ervaringen blijven zij positief over het samenbrengen verschillende organisaties binnen één complex, maar wel is duidelijk dat vooraf moet worden nagedacht welke combinaties een meerwaarde kunnen opleveren. In Nueneen heeft de woningcorporatie gezorgd voor extra financiële ruimte, maar over het algemeen is het de taak van de gemeente om een toereikend budget beschikbaar te stellen. De Vereniging van Nederlandse Gemeenten heeft een modelverordening gemaakt voor scholenbouw waarin ook wordt gesproken over budgetten. Dit is echter een minimum model dat niet blind kan worden toegepast. In feite is vaak meer geld nodig om tot een goed gebouw te komen. In Enschede waren de ervaringen met de woningcorporatie positief, maar in Kerkrade zorgde de corporatie voor complicaties door zich halverwege het proces terug te trekken. De ervaringen zijn dus gemengd. Er is minder bekend over samenwerking met commerciële ontwikkelaars maar de beide wethouders zijn er niet op voorhand van overtuigd, dat PPS constructies een oplossing betekenen voor financiële en inhoudelijke problemen bij brede scholen.

16.00 **Henk Pijlman**, Slotwoord

Henk Pijlman vat de lessen van de dag in de volgende punten samen:

- de gemeente moet om te beginnen een visie formuleren, aangeven wat het doel is en welke gebruikers daar bij horen;
- vervolgens moet er ook snel een visie van de gebruikers komen. Als het goed is, krijgt de samenwerking binnen de brede school al inhoud vóór het ontwerp gemaakt wordt.
- het is essentieel dat opdrachtgever en gebruikers op één lijn komen. Als dit niet vanzelf gebeurt, dan kan een architect hier een rol in spelen.
- Voor alle partijen moet duidelijk zijn wie verantwoordelijk is voor wat gebouwd gaat worden.
- uiteindelijk horen bij een school de leerlingen centraal te staan. Gebleken is, dat er in ieder geval voor de buitenruimte en het binnenklimaat extra aandacht moet komen.

- stel een ambitiedocument op dat ook voor gebruik en beheer op langere termijn als toetssteen kan dienen. Maak praktische afspraken over beheer en onderhoud in een zo vroeg mogelijk stadium.
- neem de regietaak serieus, besef dat het VNG model niet meer dan een minimum is.
- om de kwaliteit van de onderwijshuisvesting op een hoger plan te krijgen, is druk nodig vanuit de samenleving. Niet alleen de vakwereld, ook de burgers moeten zich hier druk over maken.

Fotografie: Jos van Beusekom